

idrak

Dini Arařtırmalar Dergisi / Journal of Religious Studies
Cilt / Volume-2 • Sayı / Issue-2 • Aralık 2022

Cilt | Volume: 2 • Sayı | Issue: 2
15 Aralık | December 15, 2022

Ruh Çağırma Ritüelinin Kur'an Ayetleri Bağlamında Tartışılması

Discussion of the Ritual of Summoning Souls in the Context of the Qur'anic Verses

Mustafa Tunçer

Doç. Dr., Giresun Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi,
Temel İslam Bilimleri Bölümü, Tefsir Anabilim Dalı, Giresun/Türkiye.
Associate Professor, Giresun University, Faculty of Islamic Sciences,
Basic Islamic Studies, Department of Qur'anic Exegesis, Giresun/Turkey.
mustafa.tuncer@giresun.edu.tr
ORCID: 0000-0003-1415-6682

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü | Article Type: Araştırma Makalesi | Research Article
Geliř Tarihi | Date Received: 28 Temmuz | July 2022
Kabul Tarihi | Date Accepted: 23 Kasım | November 2022
Yayın Tarihi | Date Published: 15 Aralık | December 2022

Atıf | Cite as

Tunçer, Mustafa. "Ruh Çağırma Ritüelinin Kur'an Ayetleri Bağlamında Tartışılması". *İdrak Dini Araştırmalar Dergisi* 2/2 (Aralık 2022), 255-283.

İntihal | Plagiarism

Bu çalışma hakem değerlendirmesinden geçmiş, bir intihal yazılımı ile taranmıştır. İntihal yapılmadığı tespit edilmiştir.

This article has gone through a peer review process and scanned via a plagiarism software. No plagiarism has been detected.

Telif | Copyright ©

*idrak'te yayımlanan çalışmaların telif hakları yazarlarına aittir.
The copyrights of articles published in idrak belong to their authors.*

Published by Giresun Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi
Giresun University Faculty of Islamic Sciences, 28200, Giresun, Türkiye.

Ruh Çağırma Ritüelinin Kur'an Ayetleri Bağlamında Tartışılması¹

Öz

İlk çağlardan beri bilinen bir uygulama olan ruh çağırma, ölen kişilerle iletişim kurarak onlardan bazı bilgiler alma amacıyla gerçekleştirilmektedir. Oysa ölen insanların ruhları ile iletişim kurulabilmesine ilişkin herhangi bir bilgi Kur'an ve sünnette bulunmamaktadır. Bu oturumlarda iletişim kurulan varlıklar olsa olsa insanları yanlış yola sevk etmeye çalışan cin ve şeytanlardır. Pek çok kişi ölmüş insanların ruhlarıyla iletişime geçebileceğini düşünmekte ve bu kapsamda çeşitli uygulamalarla onlardan merak edilen konularda bilgi alınabileceğine inanmaktadır. Bunun için dingin vakitler seçilerek loş ışıklar altında deruni bir hava yakalanarak gruplar halinde oturumlar düzenlenmektedirler. Bu oturumlarda daha çok madeni para, fincan, mendil, sehpa gibi malzemeler kullanılmaktadır. Bu çalışmada ruh çağırma ismiyle düzenlenen oturumlarda geldiği söylenen ruhların, insanların gelecekle alakalı veya merak edilen soruları cevaplandığı yönündeki iddiaların Kur'an ayetleri çerçevesinde geçersiz olduğu, ruhların ölüm anından itibaren dünya ile bağlantısının tümünden kesildiği ve ruhların kıyametin kopmasına kadar kabir/berzah âleminde saklı tutulacağı irdelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, Kur'an, Ruh, Ruh çağırma, Cin.

Discussion of the Ritual of Summoning Souls in the Context of the Qur'anic Verses²

Abstract

Summoning souls, which is commonly known since ancient times, is carried out by communicating with the dead people with the aim of getting some information from them. However, there isn't any information about the communication with the souls of the dead people, neither in the Qur'an nor in the Sunna. Even though there are beings communicated in these sessions, they may be jinns and satans, at the most, that try to mislead people. Many people believe that the spirits of dead people can be contacted and, some information can be obtained from them with various applications. For this purpose, sessions are held in groups by catching an inner atmosphere and choosing quiet times under dim lights. In these sessions, materials such as coins, cups, handkerchiefs and coffee tables are used. In this study, it is examined that the claims that the spirits, which are said to come in the sessions named of summoning souls, answer the questions about the future or that people are curious about, are invalid within the framework of the verses of the Qur'an, that the souls are completely disconnected from the world from the moment of death and that the spirits will be kept in the realm of the grave/ barzakh until the day of judgement.

Keywords: Tafsir, the Qur'an, Soul, Summoning Souls, Jinn.

- 1 Bu makale "İnsanın, İnancın ve Mekânın İnşası-II: Değerler ve Kavramlar Uluslararası ve Disiplinlerarası Ruh Sempozyumu (Çanakkale, 22-23 Ekim 2020)"nda sözlü olarak sunulmuş ve basımı gerçekleştirilmemiş "Ölen İnsanların Ruhlarının Ruh Çağırma Seanslarında Gelip Bazı Sorulara Cevap Verdiği İddialarının Kur'an-ı Kerim Bağlamında Geçersizliği" adlı tebliğin içeriği geliştirilip kısmen değiştirilerek üretilmiş halidir.
- 2 This paper is the final version of an earlier announcement called "The Invalidity of the Claims Stating that the Souls of the Dead People Visit the Sessions of Summoning Souls and Answer Some Questions within the Context of the Holy Qur'an", not previously printed, but orally presented at a symposium called "The Construction of Human, Creed and Space-II: Values and Concepts International and Inter-Disciplinary Symposium on Soul (Çanakkale, 22-23th October 2020)", the content of which has now been developed and partially changed.

Giriş

Günümüzde daha çok sosyo-ekonomik durumu iyi olan insanlar arasında yaygın olarak düzenlenen ruh çağırma oturumlarında yaşanan olayların bir nevi kâhinlik olduğu söylenebilir.³ Çünkü ruh çağırma seansları büyük ölçüde geçmişte yaşanmış bazı olaylardan ve gelecekte yaşanması muhtemel konulardan haber almaya yönelik düzenlenmektedir. Oysa insanlarla ruhlar arasında bir iletişim kurulabilmesi için her iki tarafın eşdeğer duyu organlarına sahip olması ve aynı boyutta bulunması gerekir. İnsanlar öldükleri andan itibaren duyuşsal niteliklerini yitirmeleri sebebiyle o andan itibaren kendileri için her yönüyle farklı boyut kazanmış kişilerle herhangi bir iletişime geçmelerinin imkânı söz konusu olamaz. Eğer bu oturumlarda olağan dışı bir durumun mevcudiyetinden söz edilecekse o durumda iki ihtimalden bahsedilebilir. Öncelikle ya gelen varlık insanların arasını bozmaya, inanca zarar vermeye yönelik girişimlerde bulunmayı düşünen cin ve şeytanlardır veya hariçten herhangi bir varlık gelmemekte, buna karşılık oturumu idare eden medyum tabiatlı kişi senaryoyu şahsi hayal dünyasında yaşamaktadır.

Öldükten sonra insan ruhları yeni düzen veya ilkelerin söz konusu olacağı *berzah* âlemine yönlendirilmektedir. Bu nedenle düzenin kurucusu Yüce Allah bize, insanların ölümlerinin gerçekleştiği andan itibaren dünyaya geri dönüş temenni ve taleplerinin karşılanmayacağını, kıyamette diriliş zamanına değin karşılarında bir *berzah* (perde) olacağını bildirmektedir.⁴ Dolayısıyla öldükten sonra ruhlarla irtibatın iddia edildiği gibi mümkün olmadığı anlaşılmaktadır. Konunun daha iyi anlaşılabilmesi için öncelikle ruhun mahiyeti ve kıyamete kadar ölüm sonrası hayatın nasıl gerçekleşeceği konusunu değerlendirmek yerinde olacaktır.

1. Ruhun Mahiyeti

Ruhun hangi özellikleri bünyesinde barındırdığı, işlevi, irtibatlı olduğu bedenlerle nasıl bütünlük oluşturduğu konuları açık bir şekilde izah edilemez. Kur'an'da ruhun içyüzü ve mahiyeti konusunda

3 Hayrettin Karaman, *Günlük Hayatımızda Helaller ve Haramlar* (İstanbul: İz Yayıncılık, 2020), 115.

4 el-Mü'minûn 23/99-100.

çok az bir bilgi verildiği ifade edilmiştir. Dolayısıyla bu alanda yapılacak tanımlamalar, tasvirler, teşbihler genel olarak maksadı ortaya koymaktan uzak kalacaktır. Bu bağlamda ruhun en özlü tanımı belki “canlılarda hayatı sağlayan unsur”⁵ şeklinde yapılabilirken daha geniş tanımı ise şu şekilde verilebilir: Ana rahminde insanın belli bir aşamadan sonra görevli melek tarafından kendisine üflenen ve ölüm tecelli ettiğinde de insan bedeninden çıkarılan idrak edici hakikatidir.⁶ Ruh, insanın biyolojik yapısının teşekkül etmesinden sonra algılayıcı ve bilici özü olarak bedene eklenir.⁷

Kur’an’da daha çok Hz. Âdem’e,⁸ Hz. Îsâ’ya hamile kaldığında annesi Meryem’e⁹ ve ana rahminde iken insana¹⁰ üflendiği bildirilen hayat kaynağı can; Hz. Meryem’e atılmış bir kelime ve O’ndan bir ruh olduğu bildirilen Hz. Îsâ,¹¹ meleklerle indirilen ve peygamberlere ilkâ edilen vahy;¹² Hz. Muhammed’e indirilen¹³ Kur’an anlamlarında kullanılmıştır.¹⁴

İnsanın biyolojik canlılığını sağlayan ruhun; düşünebilme, varlıkları tanıyabilme, Allah’a inanıp sorumluluklarını yerine getirebilme açısından onun diğer canlılardan farklılığını ifade eder.¹⁵ Ruhun nasıl bir yapıya sahip olduğu konusu üzerinde farklı görüşler bildirilmiştir. Öncelikle şunu belirtmek gerekir ki Kur’an, ruhun tam bilinemezliğine vurgu yapmaktadır. Bu yüzden Ehl-i Sünnet âlimlerinin geneline göre ruhun mahiyetini kavramak mümkün değildir.¹⁶ Bu temel görüşün yanı sıra ruh için, bedenın şekline bürünen ve duyuular aracılığıyla algılanamayan gayri maddi bir varlık; soyut, kutsal ve basit bir cevher;

5 Yusuf Şevki Yavuz, “Rûh”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2008), 35/185.

6 Yavuz, “Rûh”, 35/187.

7 Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed el-Mâtürîdî, *Te’vilâtü Ehlî’s-Sünne* (Beyrut, nşr. Fatıma Yûsuf el-Hiyemî, 1425/2004), 3/421.

8 el-Hicr 15/29; Sâd 38/72.

9 el-Enbiyâ 21/91; et-Tahrîm 66/12.

10 es-Secde 32/8.

11 en-Nisâ 4/171.

12 en-Nahl 16/2; el-Mü’min 40/15.

13 eş-Şûrâ 42/52.

14 Geniş bilgi için bk. İlyas Çelebi, *İslâm İnançında Gayb Âlemi* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2007), 63-70.

15 Yavuz, “Rûh”, 35/189.

16 Ebû’l-Hasan Ali b. İsmail el-Eş’arî, *Makâlâtü’l-islâmiyyîn ve ihtilâfu’l-musallîn*, thk. Muhyiddin Abdülhamid (Beyrut: Mektebetü’l-Asriyye, 1411/1990), 334.

lâtif, nuranî ve semavî bir cisim; bedeninin canlı olmasını sağlayan bir araz¹⁷ şeklinde tanımlamalar da yapılmıştır.

Kur'an-ı Kerim "*Sana ruh hakkında soru sorarlar. De ki: "Ruhun ne olduğunu ancak rabbim bilir, size ise pek az bilgi verilmiştir."*¹⁸ ayetinin açık ifadesiyle ruhun mahiyetini ancak Allah'ın bildiğini, bu alanda insana çok az bilgi verildiğini, insanın ne kadar derin araştırma yaparsa yapsın ruhun hakikatine vakıf olamayacağını bildirmektedir. Bu ayetten anlaşıldığına göre Hz. Peygamber'e (s.a.s.) ruhun mahiyeti sorulmuş, kendisi cevap vermeden Yüce Allah bu konuda elçisine çok az bilgi sunmuştur. Ruhun mahiyeti konusunda İslâm âlimlerinin fikir yürütürken geliştirdikleri olumsuz yaklaşımlar bu konuda çok fazla bilginin verilmemiş olmasından kaynaklanmaktadır. İslâm düşünürlerinin çoğunluğuna göre bu ayetteki ruh ile hayatın ilkesi olan ruh,¹⁹ bazı müfessirlere göre Cebrail²⁰ veya melekler arasında surati insana benzeyen büyük bir melek²¹ vb. olduğu şeklinde yorumlanmıştır.

İnsanın canlılığını sağlayan, fizikî bedene kendisiyle beraber insan olma vasfı kazandıran ruhun ne zaman yaratılmış olduğu meselesi de İslâm âlimleri arasında gündem oluşturmuştur. Kimisi "elest bezmi"nde topraktan ilk insanın yaratılmasından önce tüm ruhların birlikte yaratıldığını, hatta Allah'ı rab olarak tanıma konusunda şahitlikte bulduklarını,²² zamanı geldiğinde de biyolojik bedene gönderildiğini ifade ederken, çoğu âlim de ruhların, bedeninin anne karnında belli bir aşamaya geldikten sonra melek tarafından cenine üflenmesi suretiyle hayat kazandığını belirtir. İbn Kayyım el-Cevziyye (ö. 751/1350) bu konuda haklı olarak şöyle der:

Ruhlar bedenlerden önce yaratılmış olsaydı, amel işlenmeden ve kazanılmadan sabit olmaları gerekirdi. Oysa ruh bu amelleri

17 Eş'ârî, *Makalât*, 333-337; Yavuz, "Rûh", 35/189.

18 el-İsrâ 17/85.

19 Cârullah Muhammed b. Ömer ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf 'an hakâiki't-tenzîl ve 'uyûni'l-ekâvil* (Beirut: Dâru'l-Fikr, ts.), 2/690; Râzî, *et-Tefsîru'l-kebir*, 21/36; Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili* (İstanbul: Akçağ Yayınevi, 1979), 5/3198.

20 Muhammed b. Cerir et-Taberî, *Câmi'u'l-beyân fi tefsîri'l-Kur'ân* (Beirut: Dâru'l-Marife, 1407/1987), 15/141-142; Râzî, *et-Tefsîru'l-kebir*, 21/36.

21 Râzî, *et-Tefsîru'l-kebir*, 21/3-39.

22 el-A'râf 7/172.

bedenin yardımı ve kendi iradesiyle yapar. Bu yüzden beden yaratılmadan önce ruhlara bu amelleri izafe etmek asla doğru değildir.²³

Kaldı ki ruh beden yaratılmadan önce mevcut olsaydı, bilgili ve aklını kullanabilen bir durumda olması gerekirdi. Hâlbuki akledebilme, konuşabilme, öğrenebilme gibi özellikler bedenin ilk oluşum evresinde, bebeklik ve çocukluk döneminde önceden olmayan ancak zamanla kazanılan melekelerdir. Bu itibarla insanın etle kemiğe büründüğü cenin aşamasından gençlik çağına kadar sonradan elde ettiği bilgiler ilk yaratılış anında ve sonrasında mevcut olmadığına göre ruhun sonradan yaratılıp bedene verildiğine işaret eder. Nitekim Yüce Allah bu hususu şu şekilde beyan etmektedir: *“Sizler hiçbir şey bilmez bir durumdayken Allah sizi analarınızın karnından dışarı çıkardı; şükredesiniz diye size kulaklar, gözler, kalpler verdi.”*²⁴ Yine ruhların insandan önce yaratılmadığının bir başka kanıtı da şudur: Eğer ruhlar bedenlerden önce bir âlemde akıllı olarak bulunuyor olsaydı, dünyaya geldiklerinde tamamını olmasa bile o âlemde yaşanan bazı vakaları hatırlıyor olmaları gerekirdi. Ayrıca bu görüşten, ruhun daha önce kâmil, akıllı iken; eksik, zayıf duruma gerilediği, sonra da tekrar olgunluğa kavuştuğu anlaşılır. Oysa ayet, insanın ilk aşamada zayıf olduğunu, zamanla olgunlaştığını bildirmektedir.²⁵

Kur’an’da ruhların yaratılmış olduğu açıkça vurgulanmış olmakla birlikte fâni mi yoksa bâkî mi olduklarına veya fizikî bedenden ayrı olarak varlığını sürdürüp sürdürmediklerine dair açık bir bilgi bulunmamaktadır. Allah’tan başka her varlığın yok olacağını dile getiren ayet²⁶ ruhların da yok olacağına işaret etmektedir. Yüce Allah başka bir ayette de *“Allah, ölüm vakitleri geldiğinde insanları vefat ettirir, ölmeyenleri de uykularında ölmüş gibi yapar. Ölümüne hükmettiklerini tutar, diğerlerini ise belli bir süreye kadar (hayata) salar.”*²⁷ buyurarak ruhların

23 Ayrıntılı bilgi için bk. İbn Kayyım el-Cevziyye, *Kitâbu’r-rûh* (Kahire: Dâru Nehri’n-Nîl, ts.), 261-281.

24 en-Nahl 16/78.

25 Süleyman Ateş, *İnsan ve İnsanüstü Ruh, Melek, Cin, İnsan* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 1985), 165.

26 el-Kasas 28/88.

27 ez-Zümer 39/42.

bedenden bağımsız bir şekilde varlıklarını sürdürebileceklerine atıfta bulunmaktadır.

Bir insanı insan yapan unsur fiziki bedeniyle beraber ruhunun bulunuyor olmasıdır. Ruh, ölüm anında bedenden ayrılmış olsa da varlığını sürdürmeye devam eder. “*Her nefis ölümü tadacaktır.*”²⁸ şeklinde ayetlerde geçen “nefis” ifadesi “ruh” anlamında kabul edilmesi halinde ölenin sadece beden, varlığını devam ettirenin ise ruh olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü bir şeyi tatmak, hayat eseridir. Zevk anında bir şeyi tadanın hayatta olduğunun göstergesidir. Ölmüş birisinin bir şeyi tatmasından söz edilemez. Bu durum, ruhun ölmediğini ve ölenin sadece beden olduğunu gösterir.²⁹

2. Ölüm Sonrası Hayat/Berzah Âlemi

Gaybî bir konu olması itibarıyla mahiyetine çok az vakıf olunabilen ruhun varlığı ve ölüm sonrası hayattaki diriliği için Kur'an'da birçok delil yer almaktadır. Bu ayetlerden birinde Yüce Allah'ın şehitler için “ölüler” denmemesini, onların aslında diri olduklarını³⁰ bildirmesinden; ruhların bedene bağlı kalmaksızın kaim oldukları ve ölümden sonra da baki kaldıkları anlaşılmaktadır.

Metafizik boyutu nedeniyle mahiyetine vakıf olamadığımız ruhun, bünyesinde bulunduğu bedenin ölümüyle hangi şekle büründüğü konusu da kelâm âlimlerince tartışmaya açılmıştır. Bedenden ayrı manevi varlık olarak ruhun yapısını kabul etmeyen az sayıdaki kelâm âlimin nazarında ruh, ölümle beraber tamamen yok olur.³¹ Buna karşın çoğu kelâmcıya göre ise ölüm anında ruh görevli melekler tarafından bedenden alınmak suretiyle artık bedenle bir ilişkisi kalmaz.³² Ehl-i Sünnet âlimlerinin çoğunluğuna göre ruh tekrar bedene iade edilir ve ahirette gideceği yere göre ya eziyet/azap ya da nimetler içerisinde kendini bulacaktır. Bu durum hem ruhen hem de bedenen

28 Bk. Âl-i İmrân, 3/185; el-Ankebût 29/57.

29 Temel Yeşilyurt, *Çağdaş İnanç Problemleri* (İstanbul: DİB Yayınları, 2015), 115.

30 el-Bakara 2/154.

31 Mâtürîdî, *Te'vilâtu Ehli's-Sünne*, 5/88.

32 Ali b. Ahmed İbn Hazm, *el-Fasl fi'l-milel ve'l-ehvâ ve'n-nihâl*, thk. Muhammed İbrahim Nasr, Abdurrahman Umeyra (Beyrut: Dâru'l-Ceyl, ts.), 5/217.

yaşanacaktır. Diğer bazı âlimlere göre ise kabirde karşılaşılacak olan azap veya nimet sadece ruhun kendisinde gerçekleşecektir.³³

Kıyamet sonrası dirilme ve onu takip edecek ahiret hayatına ilişkin Kur'an'da epeyce bilgi bulunmasına rağmen ölümle-dirilme ve haşır arasında yaşanacaklarla ilgili fazla bir bilgi mevcut değildir.³⁴

Kabir âlemi genelde “berzah âlemi” diye de tarif edilir. “İki şey arasındaki engel, perde”³⁵ şeklinde sözlük anlamı bulunan “berzah” kelimesi, ıstılahta “ölümle yeniden diriltilmeye (baʿs) kadar geçecek süre, dünya ile ahiret arasındaki âlem”³⁶ anlamına gelmektedir. Aynı zamanda bu âlem, oradakilerin geri dönmelerine engel olduğu için bu isimle adlandırılmıştır.³⁷ Kur'an'da üç ayrı ayette geçen “berzah” ifadesi iki ayette tatlı ve tuzlu iki denizin birbirine karışmasını engelleyen bir “perde”³⁸ anlamında kullanılmıştır. Kabir âlemi anlamında ise Mü'minûn sûresinde bu kelime şöyle geçmektedir: “Önlerinde yeniden diriltilecekleri güne kadar bir berzah vardır.”³⁹ Bu ayetin öncesinde inananların azabı görünce pişman olacakları ifade edilmekte ve kendilerine kulluk vazifesini eda edebilmek için bir fırsat daha verilmesi istenmektedir.⁴⁰ Ayetten anlaşılan o ki, insanların dünyaya dönme istekleri yaşama arzularından kaynaklanan bir dönüş değil, işledikleri kötü amellerden dolayı ahiretteki azaptan kurtulmanın çaresi olarak dünya hayatına geri dönüp yararlı davranışlarda bulunma arzularıdır.⁴¹ Ölen insanların yukarıda geçen ifadeyle ölüm anıyla ahiret hayatının başlayacağı ana kadar ara bir bölgede (berzah) kalacakları

33 İbn Kayyım, *Kitabu'r-rûh*, 84; Yavuz, “Rûh”, 35/190.

34 Bk. Galip Türkan, *Kur'an'da Ahiret İnancı* (Ankara: Aziz Andaç Yayınları, 2006).

35 Halil b. Ahmed el-Ferâhîdî, *Kitâbu'l-Ayn*, thk. Mehdî el-Mahzûmî- İbrahim es-Sâmirrâî, (Beyrut: Dâru ve Mektebetü'l-Hilâl, ts.), 4/338; Seyyid Şerif Ali b. Muhammed el-Cürânî, *Kitâbu't-ta'rifât*, thk. Muhammed Abdurrahman el-Mer'aşlî (Beyrut: Dâru'n-Nefâis, 1424/2003), 44-45; Rağib el-İsfahânî, *Müfredâtü elfâzi'l-Kur'ân*, thk. Safvân Adnân Dâvudî (Dimaşk: Dâru'l-Kalem, 1423/2002), 118.

36 İsfahânî, *Müfredât*, 118; Taberî, *Câmi'u'l-beyân fi tefsiri'l-Kur'ân*, 18/40; Ebü'l-Fidâ İmamuddîn İsmail b. Kesir, *Tefsiru'l-Kur'âni'l-'azîm* (Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, 1388/1969), 3/256; Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 3/42; Muhammed b. Ahmed el-Kurtubî, *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'ân* (Kahire: Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, 1387/1967), 12/150.

37 İsfahânî, *Müfredât*, 118.

38 el-Furkân 25/53; er-Rahmân 55/19-20.

39 el-Mü'minûn 23/100. Ayrıca bk. Taberî, *Câmi'u'l-beyân fi te'vîli'l-Kur'ân*, 19/70-71.

40 el-Mü'minûn 23/99.

41 Kurtubî, *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'ân* 20/173; M. İzzet Derveze, *et-Tefsiru'l-Hadis, Nüzul Sırasına Göre Kur'an Tefsiri*, çev. Muharrem Önder - Vahdettin İnce (İstanbul: Düşün Yayıncılık, 2014), 4/210.

ve isteklerinin dikkate alınmayacağı açıkça belirtilmektedir. Burada talep edilen şey dünyaya dönüştür. Fakat ayette belirtilen “berzah”, mevcut konum ile önceki hayatın bağını koparan bir engel anlamına gelmektedir. Bazı rivayetlerde⁴² günahkâr olan ya da olmayanların bulunacakları durumlar mezhepler arasında tartışmaya açılmış ve farklı görüşler bildirilmiştir. Bu bağlamda ruhun berzah âleminde bulunabileceği yerler şu şekilde ifade edilmiştir:⁴³

- ✓ Peygamberlerin, şehitlerin ve salih kulların ruhları cennette bulunur. Orada kuş gibi uçup istediği yere gider.
- ✓ Peygamberlerin ruhları “illiyyîn” denen yüksekçe bir yerde, şehitlerin ruhları ya illiyyînde ya da “dâru'l-beyzâ” denen yerde, kâfirlerinki ise yerin yedi kat altındaki “siccîn”de tutulur.
- ✓ Mü'minlerle kâfirlerin ruhları gök katlarından biri kabul edilen “berzah”ta olur.
- ✓ Mü'minlerle kâfirlerin ruhları bedenlerinin yer aldığı kabirleri çevresinde bulunur.

3. Ruhlarla İletişim

Ruhlarla iletişim kurmanın imkânı ve eğer gerçekleşiyorsa niteliğine ilişkin yoğun tartışmaların olduğu bilinmektedir. Müslümanlar arasında ruhlarla iletişim konusu gündeme geldiğinde öncelikle Hz. Peygamber ve salih kişilerin ruhları akla gelmekte ve onlardan alınabilecek bilgiler üzerinde durulmaktadır. Bunların yanı sıra ölmüş akraba ve diğer önde gelen şahsiyetlerin ruhlarıyla da iletişime geçilerek merak edilen veya gizli kalan konuların açığa çıkarılması amaçlanmaktadır.

Ruhlarla iletişimin mümkün olduğunu savunanlar Allah'ın insanlara: “*Ben sizin Rabbiniz değil miyim?*” şeklindeki hitabına karşılık onların “*Evet*” cevabını verdiği ayetle⁴⁴ ölüm anında meleklerin

42 İbn Kayyım, *Kitâbu'r-rûh*, 54-65.

43 İbn Hazm, *el-Fasl*, 4/121; Yavuz, “Rûh”, 35/191. Berzah âleminde ruhun bulunabileceği farklı mekânlar için bk. Süleyman Toprak, *Ölümden Sonraki Hayat* (Konya: Sebat Ofset, 1990), 233-245.

44 el-A'râf 7/172.

insanların ruhlarını alırken onlarla konuşacağını belirten ayetler⁴⁵ bazı âlimlere göre ruhlarla iletişimin mümkün olduğuna delil olarak sunulmaktadır.⁴⁶

Müslüman kültüründe ruhlarla iletişimin en belirgin yönteminin rüyalar olduğu bilinmektedir. Bu itibarla ruhlarla iletişim kurmada rüyanın belirgin hal alması, onun fizikötesi âlemlle bağlantı kurmada önemli bir unsur olduğunun düşünülmesi etkili olmuştur. Ancak Kur'an'da rüya ile ilgili bahsi geçen konuların hiçbirinde ölmüş insanların ruhlarıyla bir iletişime geçildiğinden bahsedilmemektedir.

Bazı insanlar, ölen insanların fiziki bedenlerinden ayrılan ruhlarının çok daha güçlü konuma yükselmeleri nedeniyle daha fazla bilgiye vakıf olduklarına inanmaktadırlar. Dolayısıyla bu şekilde üstün konuma yükselen insanların ruhlarının desteğinden yararlanmak mümkündür.⁴⁷ Fakat hangi rüyaların doğru bilgiyi sunduğu/sunacağı konusu tartışılan bir konudur. Burada peygamberle insanların rüyalarının birbirinden ayrı olarak telakki edilmesi gerekir. Zira peygamberlerin sadık rüya yoluyla aldıkları bilgiler vahiy kapsamında kabul edilmektedir.⁴⁸ Bu yüzden insanların rüyalarda aldıkları bilgiler ile peygamberlerin aldıkları bilgileri birbirinden ayırmak gerekir.

Farklı din ve kültürlerde rüyaların dışında da ölü insanların ruhlarıyla etkileşimde bulunulabileceğine olan inanç ya da varsayımlar zamanla müslüman inancına da girmiş⁴⁹ ve kimi zaman bu konuya inanan veya merak salan kişilerce seanslar düzenlenerek uygulanır olmuştur.

4. Ruh Çağırmanın İmkân ve Kabiliyeti

Ruh çağırma; ölmüş insan ruhlarının gayet ince maddi bir cisim halinde yaşamaya devam ettiklerini ancak bunların sıradan gözlerle

45 en-Nahl 16/28, 32.

46 Mâtürîdî, *Te'vilâtü Ehli's-Sünne*, 6/496-498; İbn Hazm, *el-Fasl*, 4/121.

47 İbn Kayyım, *Kitâbu'r-rûh*, 83-85.

48 Abdülğaffar Aslan, *Kur'an'da Vahiy* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2000), 192.

49 Erkan Yar, *Ruh-Beden İlişkisi Açısından İnsanın Bütünlüğü Sorunu* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2016), 143.

görülemediğini, insanlarla bazı hallerde ve özellikle medyumlar vasıtasıyla ilişki kurabileceklerini kabul eden meslek olarak tanımlanır.⁵⁰

Bedenden önce ruhun var oluşuna karşı çıkan kelâmcılar, bedene büründükten sonra ruhun varlığını ve bedeniyle bütünleştikten sonra kazandığı ilim, ahlak vb. sıfatlarla ayırımının olduğunu kabul ederler. Ruhun soyut bir cevher olduğunu kabul edenlere göre ruh ne bedenle beraber, ne onun dışında, ne ona bitişik ne de ondan ayrıdır. Onun için mekân da söz konusu değildir. Böyle bir varlığın soyut sıfatlarla temayüz etmesi, ruhun bedenden sonra varlığını sürdürdüğü görüşünü benimseyenler açısından her zaman problem oluşturmaktadır.⁵¹

Ölülerle iletişim kurulabileceğini savunanlar⁵² dirilerin kendilerine verdikleri selamı işittikleri, selam verenleri tanıdıkları,⁵³ dirilerin konuşmalarını duyduklarına⁵⁴ vb. dair rivayetleri delil olarak kullanarak ölülerle iletişimin mümkün olduğunu ispata çalışmaktadırlar. Oysa bu haber veya görüşlerin hiçbirisi aşağıda da açıklanacağı üzere ayetlerle desteklenmemekte, aksine kendilerinin kişisel görüş, sezgi ve anlayışlarına dayandığı anlaşılmaktadır.

Günümüzde heyecan ve gizemli bir yaşam arayan meraklı genç nesil arasında daha çok düzenlenen ruh çağırma seanslarında ruhların yapılan davete icabet etmelerinin mümkün olup olmadığına geçmeden önce kabir/berzah âleminde bekleyen ruhların kabir/berzah âlemine has bir meşguliyetin keyfiyetini naslar bağlamında irdelemek yararlı olacaktır. Ölümle kıyamet arasındaki süreçte hayatın nasıl cereyan edeceğine ilişkin Kur'an'da sınırlı bilgiler yer alırken, hadislerde⁵⁵ daha ayrıntılı bilgilere ulaşmak mümkündür.

50 Süleyman Hayri Bolay, *Felsefi Doktrinler Sözlüğü* (Ankara: Akçağ Yayınları, 1990), 252.

51 Yar, *Ruh-Beden İlişkisi Açısından İnsanın Bütünlüğü Sorunu*, 199.

52 Bu görüşü savunanlar özellikle spiritistlerdir. (Ölülerle iletişim kurulabileceğini iddia eden batı kaynaklı grup) Bk. Rene Guenon, *Ruhçu Yanılgı*, çev. Lütfi Fevzi Topaçoğlu (İstanbul: İz Yayıncılık, 1996), 159. İslâm düşüncesinde de ölülerle iletişim kurulabileceğini kabul edenler vardır. Bk. Muhyiddin İbnü'l-Arabî, *Füsûsu'l-hikem*, çev. Nuri Gençosman (İstanbul: MEB Yayınları, 1990), 19.

53 İbn Kayyım, *Kitâbu'r-rûh*, 5.

54 Bk. Buhârî, "Kitâbü'l-Megâzî", 8; Müslim, "Kitâbü'l-Cenne", 17.

55 Örneğin bir hadiste Resûlullah "Kabir ya cennet bahçelerinden bir bahçe veya cehennem çukurlarından bir çukurdur.", (Bk. Tirmizî, "Kıyâme", 26) Başka bir hadiste de "Kabir ahiret duraklarının birincisidir. O duraktan kurtulan kişi diğer durakları daha kolay geçer.

Bu konuda âlimler daha çok dünyada işlenen ameller ya da ahlaki tercihler karşılığında nimete mazhar olması veya cezaya çarptırılması hususunu gündem yapmaktadırlar. Bu konuda en çok atıfta bulunulan ayetlerden birisi Firavun ailesine ilişkin “*Bu azap, onların sabah- akşam sokulacakları ateştir. Kıyamet koptuğunda, “Firavun ailesini en şiddetli azabın içine atın” denilecek.*”⁵⁶ ayetidir. Bu ayette ifade edilen sabah-akşam ateşe arz edilme konusu çoğu âlime göre kabir azabı olarak yorumlanmıştır.⁵⁷

Kabir azabının varlığını kabul eden bilginler tarafından kullanılan ikinci Kur’anî delil Tevbe sûresinde yer alan, münafıkların iki defa cezalandırılacağını, daha sonra büyük azaba sevk edileceğini⁵⁸ bildiren ayettir. Bu konuya ilişkin farklı yorumlardan birisi, iki defa cezalandırmanın dünyaya yönelik olacağı ifade edilirken; diğeri ise dünyada rezil rüsva edilip öldürülmeleri ve kabirde cezaya çarptırılmaları şeklinde değerlendirilmiştir. Ayette yer alan “iki defa” ifadesinin ikinci kısmının ahirette gerçekleşecek olan ceza diye anlayanlar “...Ayrıca çok büyük cezaya çarptırılacaklar” ifadesini ahirette cehennemın en alt tabakasında en ağır cezaya maruz kalacakları şeklinde anlamışlardır.⁵⁹ Kimi müfessirler bu ayetleri kabir azabının mevcudiyetine delil teşkil ettiğini belirtirken, kimileri de kabirde sadece azap çekilmeyeceğini, aksine iyi kulların mükâfata nail ola-

Eğer kurtulamazsa sonraki durakları geçmek daha meşakkatli olur.” buyurmaktadır. (Bk. Tirmizî, “Zühd”, 5.)

56 el-Mü’min 40/46.

57 Taberî, *Câmi’u’l-beyân*, 24/46-47; İbn Kesir, *Tefsîru’l-Kur’âni’l-‘azîm*, 4/81; Ebû Abdullah Muhammed b. Ömer Fahrüddîn er-Râzî, *et-Tefsîru’l-kebir* (Beyrut: Dâru’l-Kütübî’l-İlmiyye, 2004), 17/73; Ebü’l-Hasan el-Eş’arî, *el-İbâne ‘an usûli’l-d-diyâne* (Kahire: Nşr. Fevkiye H. Mahmûd, 1973), 144; Ebü’l-Yüsr Muhammed b. Muhammed el-Pezdevî, *Usûluddîn*, nşr. Hans Peter Lins (Kahire: el-Mektebetü’l-Ezheriyye li’t-Türâs, 1424/2003), 167; Kurtubî, *el-Câmi’ li-ahkâmi’l-Kur’ân*, 15/319; Vehbe ez-Zuheylî, *et-Tefsîru’l-münîr* (Beyrut: Dâru’l-Fikri’l-Muâsir, 1411/1991), 24/131. Kabir azabının varlığına ilişkin çeşitli görüşler için bk. Muzaffer Öztürk, “Kur’an-ı Kerim’e Göre Kabir Azabı Yok mu?”, *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8/1 (2008), 253-271; Saffet Sancaklı, “Günümüzde Polemik Konusu Yapılarak Tartışılan Kabir Azabının Hadislerdeki Dayanağı”, *İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8/1 (2018), 21-46; Veysel Özdemir, “Kabir Azabı İle İlgili Bazı Hadislerin Metin ve İçerikleri Üzerine Bir İnceleme,” *Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2/3 (2014), 55-123.

58 et-Tevbe 9/101.

59 Taberî, *Câmi’u’l-beyân*, 24/46-47; Muhammed Reşid Rıza, *Tefsîru’l-menâr* (Beyrut: Dâru’l-Kütübî’l-İlmiyye, 1999), 11/19. İmam-ı Azam (ö. 150/767), İmam Mâtürîdî (ö. 333/944), Ebü’l-Hasan el-Eş’arî (ö. 324/935-36) ve Buhârî (ö. 256/870) gibi ulemanın çoğunluğu bu ayetin kabir azabının varlığına delil teşkil ettiğini ifade etmişlerdir. Bk. Toprak, *Ölümden Sonraki Hayat*, 319-320.

caklarını⁶⁰ şu ayetle temellendirmeye çalışmışlardır: “Allah yolunda öldürülenleri sakın ölüler sayma! Bilakis onlar diridirler. Allah’ın lütuf ve kereminden kendilerine verdikleriyle sevinçli bir halde rableri yanında rızıklara mazhar olmaktadır.”⁶¹

Kabir azabı veya nimetinin mevcudiyeti konusunda Hz. Peygamber’den (s.a.s) birçok hadis nakledilmiştir. Bunlardan konuya kaynaklık yapacak olanlardan birisi “Kabir (herkesin ameline göre) ya cennet bahçelerinden bir bahçe ya da cehennem çukurlarından bir çukurdur.”⁶² şeklinde geçen hadistir. Bir diğer hadis de ölüünün kabre konulmasından sonra Münker ve Nekir meleklerinin sorgu suali sırasında cennete gidecek kulların kabrini geniş tutup aydınlatmalarını, cehenneme gidecek olanların kabirde kıyamet saatine kadar azap çekeceklerini bildiren rivayettir.⁶³

Söz konusu bu azap veya nimetin mevcudiyeti gibi azabın nasıl gerçekleşeceği hususunda da bazı tartışmaların yapıldığı görülmektedir. Bu mesele hakkında dünya, berzah ve ahiret yurdu diye üç ana farklı ortamdan söz edilecekse en makul olabilecek yorum her bir yurdun kendine özgü şartları içerisinde ve insanın da beden ve ruhtan müteşekkil yapısı göz önünde bulundurulduğunda dünyadaki hükümlerin yalnız bedene, berzaktaki hükümlerin sadece ruha, haşirden sonraki hükümlerin de hem ruha hem de bedene dayalı olduğu ifade edilebilir.⁶⁴ Bu kapsamda kabir azabının varlığını kabul eden ve etmeyenleri kısaca belirtmek gerekir. Ehl-i Sünnetin tamamına yakını kabir azabının mevcudiyetini kabul ederken, Dırâr b. Amr (ö.

60 el-Eş’arî, *el-İbâne*, 143.

61 Âl-i İmrân 3/169.

62 Tirmizî, “Kıyâme”, 26.

63 Buhârî, “Cenâiz”, 66, 85; Müslim, “Cennet”, 17; Nesaî, “Cenâiz”, 109-110. Bir başka hadiste de kabir azabının varlığı şu şekilde geçmektedir: Hz. Aişe, kabir azabının olup olmayacağını Hz. Peygamber’e sorduğunu, onun “Evet, kabir azabı hakır” şeklinde cevap verdiğini ve her namazın sonunda kabir azabından Allah’a sığındığını ifade etmektedir. Bk. Nesaî, “Sehv”, 64.

64 Ebü’l-İz Ali b. Ali, *Şerhu’l-akideti’t-Tahaviyye*, thk. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî, Şu’ayb el-Arnâvût (Beirut: Müessesetü’r-Risâle, 1416/1995), 2/579; Türçan, *Kur’an’da Ahiret İnancı*, 176.

200/815?) gibi bazı âlimler hariç⁶⁵ Mu'tezile âlimlerinin çoğunluğu kabir azabının olmayacağını ifade etmişlerdir.⁶⁶

Kabirde azap veya nimetin varlığını kabul edenler aklî delillerden çok naklî delillere dayanmaktadırlar. Bunların çoğu ahad haberlerden oluşan hadislerdir. Naklî deliller arasında gösterilen az sayıdaki ayetler kabir azap veya nimetin olmayacağını göstermektedir. Kabir azabının mevcudiyetine delil olarak gösterilen Firavun'un sabah-akşam ateşe sunulacak olması⁶⁷ aslında süreklilik anlamı taşıdığı şeklinde de yorumlanabilir. Bu ifadeden kabirdeki azabın kastedildiği konusunda da yeterli delil bulunmadığı, aksine bu azabın dünyaya yönelik olmasının daha makul ve mantıklı olduğu da ifade edilmektedir.⁶⁸ Kabir azabının varlığına delil olarak gösterilen, "Onların günahları yüzünden suda boğuldular, ardından da ateşe sokuldular."⁶⁹ ayetindeki boğulma ve ardından ateşe atılma ifadeleri arasında bir zaman aralığı bulunmaması nedeniyle bu azabın dünyada gerçekleştiği düşünülerek⁷⁰ ayetin kabir azabının mevcudiyeti konusunda kanıt olduğu ifade edilmiştir. Ayetle ilgili derinlemesine düşünüldüğünde ve Kur'an'ın genel anlatım şekline bakıldığında, bu ifadeden insanın dünya hayatından ayrılması ve ardından tekrar dirilmenin ortaya çıkacağı ahiret hayatının kastedildiği anlaşılabilir. Bu itibarla bu ayetin kabir azabına delil olarak sunulması çok isabetli durmamaktadır.⁷¹

Bu delillerin yanı sıra kabirde azabın mevcudiyetine dair sunulan görüşlerden biri de azabın hem ruha hem de cesede yapılacağı şeklindedir. Kabirde azabın olmayacağını söyleyenlere göre bu görüş tutarsız bir iddiadır. Zira ruhların cesetlere iadesi, ölen bir kişinin dirilmesi anlamına gelir. Oysa Kur'an dirilmenin kıyametten sonra

65 Kâdı Abdülcebbar b. Ahmed, *Şerhu'l- usûli'l-hamse*, thk. Abdülkerim Osman (Kahire: Mektebetü Vehbe, 1427/2006), 730-734; Ayrıca bk. Mehmet Okuyan, *Kur'an'a Göre Kabir Azabı* (İstanbul: Düşün Yayıncılık, 2018).

66 Eş'arî, *Makâlât*, 336; Pezdevî, *Usûluddîn*, 163.

67 el-Mü'min 40/46.

68 Mahmut Ay, "Ahirete İman", *İslâm İnanç Esasları El Kitabı*, ed. Şaban Ali Düzgün (Ankara: Grafiker Yayınları, 2018), 227.

69 Nûh 71/25.

70 Mesûd b. Ömer Saduddin Taftazânî, *Şerhu'l-akâidi'n-Nesefiyye* (Y.Y. Dârü'l-Beyrutî, 1428/2007), 129.

71 Ay, "Ahirete İman", 228. Kabir azabının olmadığına ilişkin görüşler için bk. Okuyan, *Kur'an'a Göre Kabir Azabı*.

gerçekleşeceğini⁷² açık bir şekilde ifade ederken; ödül ve cezanın kıyametin kopması, ba's/diriliş, haşr, yargılamadan sonra gerçekleşeceğini⁷³ bildirmektedir.⁷⁴

Ortaya çıkan sonuçlardan birisi de şudur: İster kabir azabı veya nimeti gerçekleşsin ister gerçekleşmesin her iki vaziyette de kulların dünya ile tamamen bağı kesilmekte, daha sonraki hayat basamaklarının üçüncüsü ve sonuncusu olan ahiret âlemi için beklemektedirler. Ortaya çıkan bir başka görüş ise hiçbir âlimin, ikinci aşama olan berzah âleminden dünya hayatına geri dönüş olabileceğine ilişkin görüş bildirmemesidir. Bu itibarla ruh çağırma seanslarında temel argüman olarak kullanılan ölen insanların ruhlarının çağırılması meselesi temel dayanaktan yoksun ve naslarla herhangi bir bağlantısı bulunmayan bir iddia olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yukarıda temas edildiği üzere Hz. Peygamber'in ifadesiyle kabrin; ister bir cennet bahçesi ister bir cehennem çukuru mahiyetinde olması⁷⁵ ruhların dünyalılarının isteklerine karşılık vermelerinin ihtimalini büyük ölçüde ortadan kaldırmaktadır. Zira kabrinde cenneti temaşa veya oranın nimetleri ile meşgul olan kişiler, ruhları çağırılan kişilerin davetlerine uyup sorularına cevap vermek üzere gelmeleri nasıl gerçekleşebilir? Benzer şekilde kabrinde azaba uğratılan kişiler de ruh çağırılanların isteklerine uyarak her davet ettiklerinde onlardan mı yoksa kendisine ceza verenden mi izin almaktadır?⁷⁶ Bu açıdan meseleye bakıldığında ruhların kabirde başıboş olmadıkları, davetlere icabet edemeyecekleri anlaşılmaktadır.

5. Ruh Çağırmanın Kur'an Ayetleri Bağlamında Mümkün Olmadığının Tespiti

Ruh çağırma kavramı Arapçada daha çok "istinzâl-i ervâh", "istihzâri'l-ervâh" ve "ilmü'l-azâim" ifadeleriyle kullanılır. Gaibden haber verme amacıyla uygulanan ruh çağırma metodu ölen insanların ruhlarının çağırıldığı iddiasıyla gerçekleştirilmektedir. Büyüsel ameli-

72 el-Hacc 22/7; el-Mü'minûn 23/15-16.

73 el-Kıyâme 75/1-40; el-Vâkıa 56/1-49; el-İnfitâr 82/1-19.

74 Ay, "Ahirete İman", 229-230.

75 Tirmizî, "Kıyâme", 26.

76 İbrahim Kemal Edhem, *es-Sihr ve's-sehere min minzâri'l-Kur'ân ve's-sünne* (Beyrut: Dâru'n-Nedveti'l-İslâmî, 1991), 176.

yelerin kullanıldığı bu oturumların temel amacı daha çok bilinmeyen konuların içyüzünü anlamaya veya olacakların gelecekteki seyrini öğrenmeye yöneliktir.⁷⁷ Bu nedenle ruh çağırma oturumlarına davet edilen varlıkların ölen insanların ruhları olup olmadığı meselesi araştırmaya değer bir meseledir.

Ayet ve hadislerden veya nakledilen kimi rivayetlerden nebîlerin meleklerle ve kâhinlerin de cinlerle iletişim kurabileceğinden bahsedilmiş olsa da ölmüş kişilerin ruhlarıyla iletişim kurulduğu veya onların kimi usullerle çağrıldığına dair herhangi bir rivayet bulunmamaktadır. Bu yüzden ruh çağırma oturumlarında ölmüş kişilerin ruhları ile iletişim kurulduğuna ilişkin iddiaların dinî yönden herhangi bir dayanağının olmadığı anlaşılmaktadır.⁷⁸

Günümüzde ruh çağırma seanslarında çok farklı usuller uygulanmakla birlikte daha çok fincan metodu kullanılmaktadır. Bu metotta ruh çağırana kişi bir masa üzerinde birkaç fincan ve birtakım harfler serip sözde davet edeceği ruhun adını okur. Az sonra fincanda hareketlenme başlar, masadan “tak, tak...” sesleri çıkar. Bu sırada harfler de sağa-sola, ileri-geri kıvıldamaya başlar. Harflerin hareketlenmesinden sözde ruhun sorulara verdiği cevapların belirlenmesine çalışılır.⁷⁹ Bu metotların dışında hipnotizma, mendil, terbize/sehpa, sepet, dans ve müzik gibi çeşitli madde ve materyallerle de ruhların çağrıldığı ifade edilmektedir.⁸⁰

İnsanın bir beşer olarak kendi bedeni üzerindeki tasarrufu da pek çok yönden kendi yetkisinde değildir. Örneğin insan yediği gı-

77 Ahmet Güç, “Ruh Çağırma”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2008), 35/201.

78 İlyas Çelebi, “Ruh Çağırma”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2008), 35/202.

79 Mehmet Kırkancı, *Ruh Nedir?* (İstanbul: Cihan Yayınları, 1992), 99. Daha geniş usulü şu şekildedir: A’dan Z’ye tüm harfle ve 0 ile 9 arasındaki rakamlarla beraber, her biri küçük bir kâğıda kaydedilir. Zemini kaygan olan büyük bir masanın üzerine büyük bir daire oluşturacak şekilde sırayla dizilir. Buna ilaveten “evet” ve “hayır” cevapları kolayca alınsın diye bu kelimeler ayrı ayrı kâğıtlar üzerine yazılarak aralarında biraz boşluk olacak şekilde masanın ortasına konulur. Burada ayrıca bir kahve fincanına ihtiyaç vardır. Ruh çağırma oturumu için, fincanın üzerine parmağını koyacak en az iki gereklidir. İki ya da daha fazla kişi fincana parmaklarını koyarak da olabilir. Bk. M. Kerem Doksat, *Ruh Çağırma*, keremdoksat.com, erişim tarihi: 22.03.2020.

80 Edhem, *es-Sıhr ve’s-sehere min minzâri’l-Kur’ân ve’s-sünne*, 171-173. Ayrıca bk. İbrahim Kemal Edhem, “Cinler ve Ruh Çağırma”, çev. Mustafa Tunçer, *OMÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9 (1997), 301-303.

daların midesine ulaşmasından sonraki serüveni konusunda hiçbir müdahalesi bulunmamaktadır. Alınan bu gıdalardan hangi organa, hangi hücreye, ne şekilde katkı yapacağına dair herhangi bir kabiliyeti bulunmayan insanın, başka insanların ruhları üzerinde bir tasarrufta bulunamayacağı da açıktır. Ayrıca bu ruhların Allah'ın tasarrufu ve murakabesi altında oldukları, kendi iradelerine bırakılmayacağı aşikâr olduğuna göre aksi bir eylemin gerçekleşme şansı olmasa gerektir. Aslında günahkâr ruhların berzah âleminden kurtulmak için fırsat kolladıklarını ve bunun için Allah'a yalvardıklarını Kur'an bize şu şekilde bildirmektedir: *"Nihayet onlardan birine ölüm gelip çatınca, "Rabbim! Beni geri gönder de, geride bıraktığım dünyada iyi işler yapayım" der. Hayır! Onun söylediği bu söz boş laftan ibarettir. Önlerinde, yeniden diriltilecekleri güne kadar bir berzah vardır."*⁸¹

Başka bir ayette de aynı dilekle Allah'a yalvardıkları ancak Allah'ın kendilerine dünya hayatı için fırsat tanıdığını ve elçilerin bu amaçla kendilerine gönderildiğini hatırlattığı görülmektedir: *"Ve onlar orada, "Rabbimiz! Bizi çıkar da yapmış olduklarımızdan tamamen başka, rızana uygun işler yapalım" diye feryat ederler. Size düşünecek kimsenin düşünebileceği kadar bir ömür vermedik mi? Üstelik size uyarıcı da gelmişti."*⁸²

Bu iki ayetten anlaşıldığına göre ölüm anının ve daha sonraki sürecin zorluğunu gören ruhlar içinde buldukları zor şartlardan kurtulmak için Allah'tan yardım istemekte fakat bu isteklerine kesin bir dille olumsuz cevap verilmektedir.

Ölen insanların ruhları ile iletişim kurulabileceğini, hatta bunun Hz. Peygamber zamanında müjdelenmiş olduğunu savunanlar, şu iki ayetten referans alarak görüşlerini desteklemeye çalışmaktadırlar.⁸³

Eğer gelmesi sebebiyle dağların yürütüldüğü veya yerin parçalandığı yahut ölülerin konuşturulduğu bir Kur'an olsaydı (yine inanmazlardı). Fakat bütün işler Allah'a aittir.⁸⁴

81 el-Mü'minûn 23/99-100.

82 el-Fâtr 35/37.

83 Bk. Sadi Çaycı, *Ruhçuluğa Göre Kur'an Öğretisi* (İstanbul: Ruh ve Madde Yayınları, 1989), 37.

84 er-Ra'd 13/31.

Eğer (istedikleri gibi) onlara melekleri indirseydik, ölüler de onlarla konuşsaydı ve her şeyi toplayıp karşılıklarına getirseydik, Allah dilemedikçe yine de inanacak değillerdi; fakat çokları bunu bilmezler.⁸⁵

Her iki ayette de Allah'ın dilemesi hariç inanmayan insanların dağlar da yürütülse, ölüler de konuşurursa yine de inanmayacakları açık bir şekilde ifade edilmektedir. Bu ayetlerin başındaki *lev* (لو) ifadesi, şart edatı olup, şartın imkânsızlığı nedeniyle cevabının da imkânsız olacağını ifade eden bir edattır.⁸⁶ Dolayısıyla ölülerin konuşurulmasının mevcut dünya şartlarında imkân dâhilinde olmadığı anlaşılmaktadır. Ayrıca belirtmek gerekir ki, ölmüş insan ruhu ile iletişim kurulabileceğini iddia edenler, kendileri için delil teşkil ettiğini düşündükleri bu iki ayet aslında aleyhlerinde delil konumundadır.⁸⁷ Kaldı ki, Allah'ın (cc) emrinde, sevk ve idaresinde bulunan ruhun,⁸⁸ insanlar tarafından davet edilip kendileriyle konuşma, soru sorma, işlem bittiğinde de ait oldukları makama geri gönderme dâhil herhangi bir tasarrufta bulunulması, onların dünyalık işlerine alet edilmesi söz konusu değildir.

İslâmî düşüncede ölmüş kişilerin ruhlarının, verilen selamı ve konuşmaları işittiği,⁸⁹ Hz. Muhammed'in de kabirdekilerin çektiği azabı duyabildiği⁹⁰ ve miraç yolculuğu sırasında diğer peygamberlerle konuştuğu⁹¹ bazı rivayetlerde aktarılmış⁹² olsa da bu vakaların hiçbirinde ruhların çağrıldığı ve insanlarla iletişime geçildiğinden bahsedilmemektedir. Bu rivayetlerde dile getirilen ve ölülerle yapıldığı söylenen iletişim maddi bazı unsurlara veya büyü türü bazı uygulamalara dayanmamaktadır. Üstelik bunların hepsi şahsa özgü olup diğer insanların duyu organlarına hitap eder cinsten bir özelliğe sahip değildir.⁹³ Bu itibarla söz konusu örneklerin, insanların ölmüş

85 el-En'âm 6/111.

86 Bk. Ahmed b. Abdu'n-Nûr el-Mâlikî, *Resfu'l-Mebânî fi Şerhi Hurûfi'l-Me'ânî*, thk. Ahmed Muhammed el-Herrât (Dımaşk: Dâru'l-Kalem, 1985), 358.

87 Mustafa Tunçer, *Kur'an'da Cin ve Şeytan* (İstanbul: Rağbet Yayınları, 2015), 154.

88 el-İsrâ 17/85.

89 Buhârî, "Megazî", 8; Müslim, "Kitâbu'l-Cenne", 17.

90 Buhârî, "Cenâiz", 82; Müslim, "İmân", 34.

91 Buhârî, "Salât", 1.

92 Rivayette Resûlullah'ın bazı peygamberlerle konuşması meselesi kendisine has mucizevi nitelikte olduğunu belirtmek gerekir. (Bk. Yeşilyurt, *Çağdaş İnanç Problemleri*, 119.)

93 Yar, *Ruh-Beden İlişkisi Açısından İnsanın Bütünlüğü Sorunu*, 161.

insanların ruhlarıyla iletişime geçebileceği iddiaları için bir dayanak oluşturacak kapasitede olmadıkları rahatlıkla ifade edilebilir.

İslâm âlimleri arasında İbn Kayyım⁹⁴ gibi ruhlarla iletişimin mümkün olduğunu düşünen âlimlerin aksine, ölen insanların ruhları ile dünyalılarının bağlantısının kesildiğine inanan ilim adamları da vardır. Mesela Neseî (ö. 710/1310), “*Onlardan önce nice nesilleri helâk ettiğimizi ve onların artık kendilerine dönüp gelmediğini görmezler mi!*”⁹⁵ gibi ayetlerde ölmüş insanların ruhsal ya da başka bir vaziyette dünyadakilerle bağlantı kuramayacaklarına işaret edildiğini ifade etmektedir.⁹⁶ Benzer şekilde o, uyuyan bir kişinin nerede ve nasıl bir vaziyette olduğunu uyanmadığı veya uyandığında yanındakilerin haber vermediği sürece bilemeyeceği gibi insanın, ahiretteki diriliş (ba’s) gününe kadar durumunu bilemeyeceğini söylemektedir.⁹⁷

Cin ve şeytanların göklere çıkıp meleklerin konuşmalarını dinledikleri ve onları engellemek için peşlerinden şihâplar (ateş kıvılcımları) gönderildiği bazı ayetlerde⁹⁸ ifade edilmektedir. Bazı hadislerde de göklerde konuşulanları dinleyen şeytanların, duyduklarına birçok yalan da ilave ederek büyücü, kâhin ya da kendilerine yakın gördükleri kişilere aktardıkları⁹⁹ konu edinmektedir. Dolayısıyla insanları etkilemek isteyen cinlerin hadislerde ifade edilen kişiler gibi günümüzde ruh çağırınları da tercih etmeleri mümkündür. Ruh, gayb âlemi ve bu âleme ilişkin varlıklar konusunda çalışmaları bulunan İlyas Çelebi, ruh çağırdığını iddia edenlerin, ruh çağırma seanslarında geldiğini söyledikleri varlığın, kendini ruh diye tanıtan bir cin olabileceğini, şeytanın çeşitli şekillere bürünerek insanlara yaklaşacağını ve onları aldatacağını söyleyen Hz. Muhammed’in de onların bu tarz fantezilerine dikkat çektiğini¹⁰⁰ belirtmektedir. Süleyman Ateş benzer şekilde eskiden cinlerin insanlara tesir için

94 İbn Kayyım, *Kitâbu’r-rûh*, 121, 129-130.

95 Yâsîn 36/31.

96 Ebü’l-Muîn Meymûn b. Muhammed en-Neseî, *Bahru’l-kelâm fi’l-ilmî’t-tevhid*, thk. Veliyyuddin Salih Farfûr (Dimaşk: Mektebetü Dâru’l-Farfûr, 2000), 283.

97 Neseî, *Bahru’l-kelâm*, 255. Ayrıca bk. Harun Çağlayan, “Ruh İnanıcı Üzerine Teolojik Bir Değerlendirme,” *Marife Dergisi* 20/2 (2020), 382-383.

98 es-Saffât 37/6-10; el-Hicr 15/16-18; eş-Şu’arâ 26/210-212; el-Cin 72/8-10; el-Mülk 67/5.

99 Buhârî, “Tefsir”, 31, “Bedu’l-halk”, 6, “Tıb”, 45, “Edeb”, 117; Müslim, “Selâm”, 35; Tirmizî, “Tefsir”, 35.

100 Çelebi, *Gayb Âlemi*, 93-94.

bazı büyücü ve kâhinleri, günümüzde ise bunların yanında ruh çağırıcıları seçtiklerini belirttikten sonra ruh çağırma seanslarında ruhları çağırıldıklarını iddia edenlerin davetlerine aslında cinlerin geldiklerini ifade etmektedir.¹⁰¹

Herhangi iki varlığın iletişim kurup anlaşabilmeleri için öncelikle ikisinin de benzer duyu organlarına sahip olması gerekir. Eğer iki varlık arasında iletişimi sağlayacak ortak duyu organları mevcut değilse, söz konusu bu türden bir iletişimle anlaşabilmeleri mümkün olamaz. Öte yandan “bedensiz” bir varlık kendi fiziksel yapısını terk etmiş demektir; artık o varlık bedensel âleme ait değildir. Bundan da her türlü duyusal tezahürün onun için imkânsız hale geldiği ortaya çıkar. Kısaca, duyu organları aracılığı ile iletişim, yalnızca bir cisme sahip olan varlıklar arasında mümkün olduğu söylenebilir. Bu, sonuçta bir varlığın bedensel olarak tezahür edebilmesi için kendisinin de bedensel olması gerekir demeye gelir.¹⁰²

Dünyada yaşayan insanların, duyuşsal melekelerini ölüm anında kaybeden insanlarla iletişim kuramayacaklarını bildiren başka ayetler de mevcuttur. Bunlardan biri şöyledir: “*Dirilerle ölümler de bir değildir. Allah dilediğine elbette işittirir, ama sen kabirdekilere de işittirecek değilsin!*”¹⁰³ Bu ayetin, ölümlerin insanları duymadıklarına bir kanıt olduğu ifade edilebilir. Çünkü benzetme yapılırken kendisine benzetme yapılan, benzeyenden daha ileridedir. Daha açık bir ifadeyle inkâr edenler duymuyorlarsa ölümler daha kesin bir şekilde duyamazlar.¹⁰⁴ Bu ayet âlimlerce ister kalplerin kararmış olmasına¹⁰⁵ isterse de ölen insanların ruhlarıyla iletişimin olamayacağına kanıt olacağı yönünde tefsir edilmiş olsun insanların ölüm anında dünya hayatıyla bağlantısının kesildiğine delil teşkil ettiği söylenebilir.

Meryem sûresinin “*Biz onlardan önce nice nesilleri helak ettik. Sen, onların herhangi birinden (bir varlık emaresi) hissediyor veya cılız da olsa*

101 Ateş, *İnsan ve İnsanüstü*, 49. Celal Kırcı da bu bilgileri kâfir cinlerin yani şeytanların verebileceği ihtimalinin güçlü olduğunu dile getirmektedir. Bk. Celal Kırcı, “İslâm Dinine Göre Reenkarnasyon”, *Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3 (1986), 238.

102 René Guénon, *Ruhçu Yanılgı*, çev. L. Fevzi Topaçoğlu (İstanbul: İz Yayıncılık, 1996), 161.

103 el-Fâtır 35/22. Benzer ayet için bk. er-Rûm 30/52.

104 Sait Şimşek, *Hayat Kaynağı Kur’an Tefsiri* (İstanbul: Beyan Yayınları, 2016), 4/133.

105 İbn Kayyım, *Kitâbu’r-rûh*, 29-30.

bir ses işitiyor musun?"¹⁰⁶ ayetinde öldükten sonra artık ses anlamında geçmiş nesillerden bir varlık işaretinin bulunmadığı belirtilirken, "herhangi bir kimse" (مَنْ أَحَدٌ) ifadesiyle mutlak anlamda hiç kimsenin herhangi bir ses duymayacağına¹⁰⁷ vurgu yapılmaktadır. Yine benzer şekilde Allah'ın Hz. Peygamber'e hitaben "*Bil ki sen ölülere işittiremezsin,*"¹⁰⁸ ifadesiyle ölülere söz söylemenin veya onlarla konuşup anlaşmanın imkânsızlığını açıkça ortaya koymaktadır. O halde bu açık hükme rağmen ölülerin canlı bir insanla iletişime geçmesi, kendilerine soru sorulup cevaplar alınması nasıl mümkün olabilir? Şüphesiz böyle bir durumun gerçekleşme ihtimalinin mümkün olmadığını düşünüyoruz.

Burada öldükten sonra fizikî bedenden ayrı olarak hayatını devam ettirdiği düşünülen ruhların, yaşayan insanları duyup anlayamayacakları bir konumda olup insanlarla herhangi bir şekilde irtibata geçebilmelerinin mümkün olmadığı ifade edilebilir. Bu itibarla ruhların hayattaki insanlarla iletişim kurmaları veya onların dünyadaki eşyalar üzerinde herhangi bir fiziksel tesirde bulunabileceğine dair düşünceler, müslüman inancı açısından uygun olmasa gerektir.¹⁰⁹

Öte yandan ruh çağırma oturumlarının insanlar arasında yaygınlaşmasının temelinde aslında; insanların inanç ve ibadetlerini, ahlâkî davranışlarını bozmaya ve onları ölmüş, dünya ile irtibatı kesilmiş ruhlardan medet bekleyen insan haline dönüştürme düşüncesi yatmaktadır. Eğer bu oturumları düzenleyenler bir şarlatan veya bilinçli bir şekilde insanları kandıran biri değilse ve gerçekten sorulara cevap verildiğine inanıyorlarsa akla gelebilecek ilk varlıklar cinler olsa gerektir. Sonuç olarak bu işin sahipleri ya halüsinasyon görüyor ya da beyin fantezilerinin kurbanıdırlar.¹¹⁰ Cin ve şeytan grubunun, insanları aldatıp doğru yoldan saptırabilecekleri en uygun usullerden biri olarak ruh çağırma seanslarını kullandıklarını Çakan şu şekilde açıklamaktadır:

106 Meryem 19/98.

107 Okuyan, *Kur'an-ı Kerim'e Göre Kabir Azabı*, 448.

108 en-Neml 27/80.

109 Çağlayan, "Ruh İnanıcı Üzerine Teolojik Bir Değerlendirme," 383-384.

110 Çelebi, *Gayb Âlemi*, 93.

Başlıca gayesi insanları doğrudan, güzelden ve imandan uzaklaştırmak olan şeytan ve taifesi, ruh çağırma seanslarını elbette en iyi şekilde değerlendirmeye çalışacaktır. Nitekim bütün dünyada ruh çağırmaya merak sarmış kişilerin yayınları incelendiğinde -ifadeler farklı olsa bile- hepsinde dinlerin mantıksızlığı, geçersizliği, özellikle Allah'ın birliği inancını zedelemeye yönelik birtakım mesajların varlığı görülecektir. Yani ruh çağırma işlemlerinin temelinde, dinlerin inkâr ve iptali konusunun ve onun yerine yeni bir dinsizlik ikame amacının yattığı anlaşılacaktır. Bu da şeytan ve taifesinin hiç şüphesiz en zevkli işi ve hizmeti(!) olacaktır.¹¹¹

Yazır da büyük şahsiyetlerin ruhlarını çağırıp getirme iddialarının yalan, uydurma ve saçma olduğunu ifade etmektedir.¹¹²

Bu tür oturum ve vakalarda insanları etkileyebilmek adına cinler kendilerini cin olarak değil; dindar olan kişilere, bir din âliminin ruhu, dindar olmayanlara ise insanî yönü çok güçlü bir ruh diye tanıtırlar. Burada amaç insanların kendilerine güvenmelerini sağlamaktır. Böylece cin, insanın kimi ihtiyaçlarını karşılayarak veya bazı doğru tahminlerde bulunmasını sağlayarak onun kendine olan güvenini, etrafındaki insanların da bu kişiye olan sadakatini artırır.¹¹³ Nitekim Resûlullah şeytanın farklı bünyelere girerek kişilere görüneceğine ve onları aldatacağına dikkat çekmiştir.¹¹⁴

İnsanlara göre, cinlerin ömürlerinin daha uzun olması daha önceki tarihlerde yaşananları bilmesi, görüş açılarının insanlardan fazla

111 İsmail Lütfi Çakan, *Hurafeler ve Batıl İnanışlar* (İstanbul: Marifet Yayınları, 1981), 40.

112 Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, 8/6365-6366.

113 Adil Asumgil, *Gizemli Dünya* (İstanbul: Karizma Yayınları, 1999), 71. Cinlerin çok uzun ömürlü ve hızlı hareket edebiliyor olmaları nedeniyle haber alma imkânlarının fazla olduğunu bu yüzden sorulara rahatça cevap verdiklerini ifade eden Arif Aslan, gelecekle ilgili bilgiler konusunda ise oldukça zaaflarının olduğunu, ancak tecrübelerine dayanarak ve geleceği bilir edasıyla birtakım cevaplar verdiklerini söylemektedir. Hatta ruhçuların hipnoz seanslarında çok defa devreye girip kendini aranan kişi olarak tanıtan ve o kişiyi iyi tanıyan bir cin söz konusu olduğunu sözlerine eklemektedir. Bk. Arif Aslan, *Reenkarnasyon* (İstanbul: Nesil Basım Yayın, 1997), 135-136. Şunu da belirtmek gerekir ki, cinler her ne kadar bu konuda bizden daha fazla avantajlı olsalar da geleceği bilmeleri bir tarafa, geçmiş bile bilemeyecekleri ayetlerle sabittir. Geleceği bilemeyeceklerinin kanıtı olan ayetler için bk. en-Nahl 16/77; en-Neml 27/65; el-En'âm 6/59; Geçmiş bilgiler konusunda özellikle Hz. Süleyman'ın ölümünü bilemediklerini belirten ayet için bk. es-Sebe 34/14.

114 Müslim, "Selâm", 37.

olması elbette insanlara gizli kalan bazı şeylerin onlara aşikâr olmasını sağlayabilir. Fakat bu durum onların gaybı bildikleri anlamına gelmez. İnsanların bilemeyip cinlerin bildikleri bu tür vakalarla alakalı söylediklerinin doğru çıkması insanları yanıltmaktadır. Böylece cinler ruh olduklarını belirtip bilebildikleri bazı vakalar yüzünden insanları kendilerine bağlarlar. Artık insanları doğru istikametten uzaklaştırmak için onların kalplerine çeşitli sapık fikirleri, Kur'an'ın ortaya koyduğu esaslara tamamen zıt düşünceleri atmaya başlarlar.¹¹⁵

Aslında ruh çağırma seanslarında oturumun adının *ruh çağırma* ya da *cin çağırma* olmasının bir önemi yoktur. Her iki durumda aynı işlem gerçekleştirilmektedir. Çağrılan cin veya şeytan zaman zaman sorulan sorulara doğru cevap verse de çoğu zaman bu doğrulara yalan ve yanlış bilgiler ilâve ederler. Bu varlıkların amaçları insanları kandırarak aralarını bozmak olduğu için bu oturumlarda çoğu kere salih kişilerin ruhları(!) çağrılmakta ve onlardan yardım istenmektedir. İbn Teymiyye (ö. 728/1328), cin ve şeytanların çağrılan kişilerin kılığına girdiklerini sesini bile benzetip sorulara bu şekilde cevap verdiklerini, hatta yaşayan kişilerin kılığına bürünüp seslerini taklit ettiklerini, onlara uyan zavallıların da bu durumu gerçek sandıklarını ve onlara inandıklarını¹¹⁶ ifade etmektedir.

Sekiz yüz kere ruh çağırma seansı düzenlediğini, hiçbir keresinde ölü ruhların gelmediğini ifade eden Yasin Ahmed, ruhların bazen kendilerini Hz. Ali bazen Cebrail diye tanıttıklarını ancak bu durumun kesinlikle herhangi bir temele dayanmadığını ve gelenlerin de cin ve şeytanların ruhları olduğunu belirtmektedir.¹¹⁷

Ruhçu/spiritüalist akımın temsilcileri, zaman zaman ruh çağırma seansları düzenlemekte ve hatta geldiği düşünülen ruhların ve cinlerin fotoğraflarını bile çekebildiklerini ileri sürmektedirler. Cin çağırmaya dair haber ve anlatımlar o derece sık gündeme gelmektedir ki, bu konu nerede gündeme gelse, birçok kişinin anlatabileceği yaşanmış

115 Ateş, *İnsan ve İnsanüstü*, 50.

116 Takiyyuddin Ahmed b. Halim İbn Teymiye el Harrânî, *Mecmû'u Fetâvâ*, cem ve tertip, Abdurrahmân b. Muhammed b. Kâsım el-Âsimî (Riyâd: Dâru Âlemi'l-Kütüb, 1991), 19/46-47.

117 Yâsin Ahmed'in "Keşfu's-settâr 'an ebâtule'l-arrâfine'l-esrâr" adlı eserinden naklen Mecdî Muhammed eş-Şehavî, *Tahzîru'l-ervâh ve teshîru'l-cann beyne'l-hakikati ve'l-hurâfe* (Kahire: Mektebetü'l-Kur'ân, ts.), 41.

bir hadisenin varlığı karşımıza çıkmaktadır. Cin çağırma, esasında ruh çağırma konusunun bir ayrıntısı olarak görülebilir. Çünkü ruh çağırma oturumlarında geldiği düşünülen varlığın, ölen bir insanın ruhu olduğunu söylemek mümkün değildir. Bu oturumlarda insanlara arkaik kimi bilgiler verildiği iddia edildiğinden dolayı insanların dikkatini çekmiş ve bu çeşit aldatmalar geçmişte olduğu gibi günümüzde de toplumun ilgisini çekmeyi sürdürmüştür.¹¹⁸

Sonuç

İslâm inancına göre bu dünyada kendisine takdir edilen sürenin sonuna gelen insan, fiziki bedeniyle ruhu birbirinden ayrılmakta veya ölümüyle beraber kabir/berzah hayatı denilen bir aşamaya geçmektedir. Kur'an'ın bu konuda insanları tatmin edecek bilgi vermemesi, bu alanda ciddi bir boşluk doğurmuş, kabir azabının olup olmaması veya olacaksa ruh-beden ikilisinden hangisini etkileyeceği konusu üzerinde tartışmalar yaşanmasına neden olmuştur.

Biyolojik bedeni ve ruhu ile beraber şahsiyet kazanan insan, öldüğünde bu ikili yapı birbirinden ayrılmakta, ruhtan yoksun kalan beden/ceset cansız bir varlık halini alırken ruh da tek başına kalmakta ve kıyametin kopma anından sonra kendisine yeniden verileceği bedeni bekleme sürecine girmektedir. Dünya ve ahiret arasında tampon/ara bölge olarak bu sürece kabir âlemi veya berzah âlemi denmektedir. Genel kabule göre berzah âlemi, diriliş gününe kadar geçici bir bekleme (park) yeri olup kötü insanlar için sıkıntılı, iyi insanlar için ise rahat bir yaşam yeridir. Ölüm anından itibaren duyu organlarından yoksun kalmış bir varlığın artık dünyalılarının bazı fantezilerine kulak verecek yeteneği ve sorularına cevap yetiştirecek hali kalmamıştır. Kişi bu süreçte eğer olacaksa ya azap ya da nimet içerisinde bulunacaktır. Şayet böyle bir durum söz konusu değilse bile yaşam boyutlarının farklılığı ve duyuşsal iletişimin imkânsızlığı nedeniyle insanların kendileriyle temasa geçebilmesinin ve kendilerinden bilgi devşirebilmesinin mümkün olmadığı ifade edilebilir.

Netice itibariyle özel bazı yöntemlerle ölmüş insanların ruhlarının davet edilmesi veya onlarla temas kurulabilmesine dair düşüncelerin

118 Yeşilyurt, *Çağdaş İnanç Problemleri*, 184-185.

Kur'an'dan açık dayanağı yoktur. Aksine Kur'an, ruhun mahiyetinin bilinemeyeceğini, kabir âleminde bulunanların dünyaya dönüp salih amel yapmak isteyenlerin taleplerine olumsuz yanıt verildiğini bildirmektedir. Bu itibarla ruh çağırma seanslarında gelen -eğer gelebiliyorsa- ve iletişim kurulan -eğer iletişim kurulabiliyorsa- varlıklar; insanları yanlış yola sevk etmeye, oyalamaya ve hatta küfre sürüklemeye çalışan cin ve şeytanlar olduğunu ifade etmek mümkündür.

Kaynakça

- Asımgil**, Adil. *Gizemli Dünya*. İstanbul: Karizma Yayınları, 1999.
- Aslan**, Abdülgaffar. *Kur'an'da Vahiy*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2000.
- Aslan**, Arif. *Reenkarnasyon*. İstanbul: Nesil Basım Yayın, 2. Basım, 1997.
- Ateş**, Süleyman. *İnsan ve İnsanüstü Ruh, Melek, Cin, İnsan*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2. Basım, 1985.
- Ay**, Mahmut. "Ahirete İman", *İslâm İnanç Esasları El Kitabı*. ed. Şaban Ali Düzgün. Ankara: Grafiker Yayınları, 2018, 221-261.
- Buhârî**, Ebû Abdullâh Muhammed b. İsmâîl. *el-Câmi'u's-sahîh*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1981.
- Bolay**, Süleyman Hayri. *Felsefi Doktrinler Sözlüğü*. Ankara: Akçağ Yayınları, 1990.
- Cürcânî**, Seyyid Şerif Ali b. Muhammed. *Kitâbu't-Ta'rifât*. thk. Muhammed Abdurrahman el-Mer'aşlî. Beyrut: Dâru'n-Nefâis, 1424/2003.
- Çakan**, İsmail Lütfi. *Hurafeler ve Batıl İnanışlar*. İstanbul: Marifet Yayınları, 1981.
- Çağlayan**, Harun. "Ruh İnanıcı Üzerine Teolojik Bir Değerlendirme," *Marife Dergisi* 20/2 (2020), 369-388.
- Çaycı**, Sadi. *Ruhçuluğa Göre Kur'an Öğretisi*. İstanbul: Ruh ve Madde Yayınları, 2. Basım, 1989.

- Çelebi, İlyas.** *İslâm İnancında Gayb Âlemi.* İstanbul: Ensar Neşriyat, 2007.
- Çelebi, İlyas.** “Ruh Çağırma”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi.* 35/202. İstanbul: TDV Yayınları, 2008.
- Derveze, M. İzzet.** *et-Tefsîru'l-Hadis, Nüzul Sırasına Göre Kur'an Tefsiri.* çev. Muharrem Önder - Vahdettin İnce. 7 cilt. İstanbul: Düşün Yayıncılık, 2014.
- Doksat, M. Kerem.** “Ruh Çağırma”, keremdoksat.com. Erişim tarihi: 22.03.2020.
- Ebü'l-İz, Ali b. Ali.** *Şerhu'l-'akîdeti't-Tahâviyye.* thk. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî, Şuayb el-Arnâvût. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1416/1995.
- Edhem, İbrahim Kemal.** *es-Sihr ve's-sehere min minzâri'l-Kur'ân ve's-sünne.* Beyrut: Dâru'n-Nedveti'l-İslâmî, 1991.
- Edhem, İbrahim Kemal.** “Cinler ve Ruh Çağırma”. çev. Mustafa Tunçer. *OMÜ. İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9 (1997), 301-314.
- Eş'arî, Ebü'l-Hasan Ali b. İsmail.** *Makâlâtü'l-islâmiyyîn ve ihtilâfu'l-musallîn.* thk. Muhyiddin Abdülhamid. 2 Cilt. Beyrut: Mektebetü'l-Asriyye, 1411/1990.
- Eş'arî, Ebü'l-Hasan Ali b. İsmail.** *el-İbâne 'an usûli'd-diyâne.* Kahire: nşr. Fevkiye H. Mahmûd, 1973.
- Guénon, René.** *Ruhçu Yanılgı.* çev. L. Fevzi Topaçoğlu. İstanbul: İz Yayıncılık, 1996.
- Güç, Ahmet.** “Ruh Çağırma”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi.* 35/200-201. İstanbul: TDV Yayınları, 2008.
- Halil b. Ahmed, el-Ferâhîdî.** *Kitâbu'l-Ayn.* thk. Mehdî el-Mahzûmî – İbrahim es-Sâmîrrâî. 8 cilt. Beyrut: Dâru ve Mektebetü'l-Hilâl, ts.
- İbnü'l-Arabî, Muhyiddin.** *Füsûsu'l-hikem.* çev. Nuri Gençosman. İstanbul: MEB Yayınları, 1990.

- İbn Hazm**, Ali b. Ahmed. *el-Fasl fi'l-milel ve'l-ehvâ ve'n-nihâl*. thk. Muhammed İbrahim Nasr, Abdurrahman Umeyra. 3 cilt. Beyrut: Dâru'l-Ceyl, ts.
- İbn Kayyım el-Cevziyye**. *Kitâbu'r-rûh*. Kahire: Dâru Nehri'n-Nîl, ts.
- İbn Kesir**, Ebû'l-Fida İmamüddîn İsmail. *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'azîm*. 4 cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, 1388/1969.
- İbn Teymiye**, Takiyyuddin Ahmed b. Halim el-Harranî. *Mecmû'u fetâvâ*. Cem ve tertip, Abdurrahman b. Muhammed el-Asimî. 37 cilt. Riyad: Dâru Alemi'l-Kütüb, 1991.
- Kâdı Abdülcebâr** b. Ahmed. *Şerhu'l-usûli'l-hamse*. thk. Abdülkerim Osman. Kahire: Mektebetü Vehbe, 4. Basım, 1427/2006.
- Karaman**, Hayrettin. *Günlük Hayatımızda Helaller ve Haramlar*. İstanbul: İz Yayıncılık, 2020.
- Kırca**, Celal. "İslâm Dinine Göre Reenkarnasyon", *Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3 (1998), 223-242.
- Kırkinci**, Mehmet. *Ruh Nedir?* İstanbul: Cihan Yayınları, 4. Basım, 1992.
- Kurtubî**, Muhammed b. Ahmed. *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'ân*. 20 cilt. Kahire: Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, 1387/1967.
- Malikî**, Ahmed b. Abdi'n-Nûr. *Resfu'l-mebânî fi şerhi hurûfi'l-me'ânî*. thk. Ahmed Muhammed el-Herrât. Dımaşk: Dâru'l-Kalem, 2. Basım, 1985.
- Mâtürîdî**, Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed. *Te'vilâtu ehli's-sünne*. 10 cilt. Beyrut: nşr. Fatma Yûsuf el-Hıyemî, 1425/2004.
- Müslim**, Ebû'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc. *el-Câmi'u's-sahîh*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1981.
- Nesâî**, Ebû Abdurrahman Ahmed b. Şuayb b. Alî. *es-Sünen*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.

- Nesefî**, Ebü'l-Muîn Meymûn b. Muhammed. *Bahru'l-kelâm fi ilmi't-tevhid*. thk. Veliyyuddin Sâlih Farfûr. Dımaşk: Mektebetü Dâru'l-Farfûr, 2000.
- Okuyan**, Mehmet. *Kur'an'a Göre Kabir Azabı*. İstanbul: Düşün Yayıncılık, 5. Basım, 2018.
- Özdemir**, Veysel. "Kabir Azabı İle İlgili Bazı Hadislerin Metin ve İçerikleri Üzerine Bir İnceleme," *Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2/3 (2014). 55-123.
- Öztürk**, Muzaffer. "Kur'an-ı Kerim'e Göre Kabir Azabı Yok mu?," *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8/1 (2008), 253-271.
- Pezdevî**, Ebü'l-Yüsr Muhammed b. Muhammed. *Usûlüddîn*. nşr. Hans Peter Lins, Kahire: el-Mektebetü'l-Ezheriyye li't-Türâs, 1424/2003.
- Rağb**, el-İsfahânî. *Müfredâtu elfâzi'l-Kur'ân*. thk. Safvân Adnân Dâvûdî. Dımaşk: Dâru'l-Kalem, 3. Basım, 1423/2002.
- Râzî**, Ebû Abdullah Fahrüddîn Muhammed b. Ömer. *et-Tefsîru'l-kebîr*. 25 cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2. Basım, 2004.
- Reşid Rıza**, Muhammed. *Tefsîru'l-menâr*. 13 cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1999.
- Sancaklı**, Saffet. "Günümüzde Polemik Konusu Yapılarak Tartışılan Kabir Azabının Hadislerdeki Dayanağı", *İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8/1 (2018), 21-46.
- Şehavî**, Mecdî Muhammed. *Tahzîru'l-ervâh ve teshîru'l-cânn beyne'l-hakikati ve'l-hurâfe*. Kahire: Mektebetü'l-Kur'ân, ts.
- Şimşek**, Sait. *Hayat Kaynağı Kur'an Tefsiri*. 5 cilt. İstanbul: Beyan Yayınları, 2016.
- Taberî**, Muhammed b. Cerir. *Câmi'u'l-beyân fi tefsîri'l-Kur'ân*. 28 cilt. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1407/1987.
- Taftazânî**, Mesud b. Ömer Saduddin. *Şerhu'l-akâidi'n-Nesefiyye*. Y.Y. Dâru'l-Beyrutî, 1428/2007.

- Tirmizî**, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ. *el-Câmi'u's-sahîh*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1981.
- Toprak**, Süleyman. *Ölümden Sonraki Hayat*. Konya: Sebat Ofset, 3. Basım, 1990.
- Tunçer**, Mustafa. *Kur'an'da Cin ve Şeytan*. İstanbul: Rağbet Yayınları, 2. Basım, 2015.
- Türcan**, Galip. *Kur'an'da Ahiret İnancı*. Ankara: Aziz Andaç Yayınları, 2006.
- Yar**, Erkan. *Ruh-Beden İlişkisi Açısından İnsanın Bütünlüğü Sorunu*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 3. Basım, 2016.
- Yavuz**, Yusuf Şevki. "Ruh", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 35/197-199. İstanbul: TDV Yayınları, 2008.
- Yazır**, Elmalılı Muhammed Hamdi. *Hak Dini Kur'an Dili*. 10 cilt. İstanbul: Akçağ Yayınevi, 1979.
- Yeşilyurt**, Temel. *Çağdaş İnanç Problemleri*. İstanbul: DİB Yayınları, 2. Basım, 2015.
- Zemahşerî**, Cârullah Muhammed b. Ömer. *el-Keşşâf'an hakâiki't-tenzîl ve 'uyûni'l-ekâvîl*. 3 cilt. Beyrut: Dâru'l-Fikr, ts.
- Zuheylî**, Vehbe. *et-Tefsîru'l-münîr*. 32 cilt. Beyrut: Dâru'l-Fikri'l-Muâsır, 1411/1991.

